

УДК 658.586

Продіус О.І.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Одеського національного політехнічного університету

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ СКЛАДОВІ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

CONCEPTUAL FRAMEWORK AND FUNCTIONAL COMPONENTS OF THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY ENTERPRISE

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено наукові підходи щодо економічної безпеки підприємства та сформовано авторське визначення зазначеної категорії. Удосконалено та уточнено алгоритм формування системи економічної безпеки підприємства. З позицій системного підходу обґрунтовано структуру системи економічної безпеки підприємства за функціональними складовими, які найбільше сприяють ефективному використанню наявних ресурсів та підвищенню захищеності від внутрішніх та зовнішніх економічних загроз в складних умовах господарювання.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, концептуальні основи, функціональні складові, рівень економічної безпеки підприємства, внутрішні та зовнішні загрози, система економічної безпеки підприємства, економічна криза.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы научные подходы к экономической безопасности предприятия и сформировано авторское определение указанной категории. Усовершенствован и уточнен алгоритм формирования системы экономической безопасности предприятия. С позиций системного подхода обоснована структура системы экономической безопасности предприятия по функциональным составляющим, которые наиболее способствуют эффективному использованию имеющихся ресурсов и повышению защищенности от внутренних и внешних экономических угроз в сложных условиях хозяйствования.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, концептуальные основы, функциональные составляющие, уровень экономической безопасности предприятия, внутренние и внешние угрозы, система экономической безопасности предприятия, экономический кризис.

ANNOTATION

The article studies scientific approaches to the economic security of the enterprise and formed the author's definition of this category. Improved and refined the algorithm of formation of system of economic security. From the standpoint of system approach is substantiated the structure of the system of enterprise economic security functional components that most contribute to the effective use of available resources and improve the security from internal and external economic threats in difficult economic conditions.

Keywords: economic security of an enterprise, conceptual framework, functional components, level of economic security, internal and external threats, system of enterprise economic security, economic crisis.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Сучасні ринкові перетворення економічних процесів, що відбуваються в нашій країні висвітлюють усі проблемні сфери народного господарства, що накопичені за роки незалежності нашої держави, та обумовлюють активізацію створення механізмів вирішення даних проблем. На фоні активізації кризових явищ різного походження в сучасній системі

управління виникає цілий підрозділ, завданням якого є формування управлінських дій для забезпечення економічної безпеки підприємств.

Теорія економічної безпеки підприємства отримала широке висвітлення в українській економічній науці лише на початку 2000-х років та набрала значних обертів, що дало змогу сформулювати теоретичні підвалини, накопичити певний практичний досвід, але цього недостатньо внаслідок швидко мінливих умов, у яких здійснюють господарську діяльність вітчизняні підприємства: складні трансформаційні процеси, недосконалість законодавства, зміна форм і методів державного регулювання, зростання конкурентної боротьби та зовнішнього тиску, нестабільність фінансових ринків та слабкість національної валюти, наявність невирішених соціальних проблем, посилення впливу кримінальних структур тощо. Усі ці обставини спричиняють низьку ефективність господарської діяльності, зростання рівня збитковості та загрози банкрутства, а відтак, існує потреба у приділенні більшої уваги проблемі забезпечення безпеки [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які спирається автор. Проблемам забезпечення економічної безпеки підприємства присвятили свої роботи відомі дослідники, зокрема: О. Ареф'єва, В. Геєць, З. Герасимчук, В. Духов, Я. Жаліло, С. Злупко, О. Кузьмін, А. Т. Л. Мельник, І. Михасюк, С. Мочерний, В. Мунтіян, Н. Нижник, С. Покропивний, Г. Ситник, А. Ревенко, О. Терещенко, С. Шкарлет, С. Філіппова, В. Ярочкін та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на досить широкий спектр досліджень щодо проблеми забезпечення економічної безпеки підприємства, вони вимагають комплексного та системного узагальнення та удосконалення методичних засад відповідно до сучасних умов господарювання.

Формулювання цілей статті – узагальнення наявних підходів поняття «економічна безпека підприємства», дослідження його функціональних складових, удосконалення алгоритму формування системи економічної безпеки підприємства у відповідності до сучасних умов господарювання.

Методологія дослідження. Для досягнення поставлених цілей було проаналізовано праці вітчизняних та зарубіжних науковців-дослідників з вищезазначеної проблематики та використано такі методи дослідження: системний підхід, індуктивний та дедуктивний аналіз, логічне узагальнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині на більшості підприємств фінансові труднощі обумовлені синергічним поєднанням негативних наслідків кризи у вітчизняній економіці, а також низкою внутрішніх проблем, що

характерні для більшості вітчизняних підприємств. Таким чином, підприємства стикаються як із зовнішніми, так із внутрішніми факторами виникнення кризи, які проявляються у наступному: зниження кількості обігових грошей і труднощі з отриманням кредитів; зміна напрямків діяльності компанії і організаційної структури; зниження заробітної плати працівників і загального рівня життя; відсутність повного завантаження працівників; робота з наданням вимушених неоплачуваних відпусток; масові звільнення працівників; загострення

Таблиця 1

Наукові визначення поняття «економічна безпека підприємства»

Автор	Визначення
В.І. Захарченко	ЕБП – це стан правових, виробничих відношень та організаційних зв'язків, матеріальних та інтелектуальних ресурсів, при яких забезпечується стабільність функціонування, фінансово-комерційний результат, прогресивний науково-технічний розвиток.
В.Л. Дикань	ЕБП – це такий стан підприємства при якому воно нейтралізує негативні зовнішні впливи та добивається поставлених цілей при найбільш ефективному використанні наявного потенціалу в умовах невизначеності.
М.І. Камлик	ЕБП – це такий стан розвитку суб'єкта господарювання, який характеризується стабільністю економічного та фінансового розвитку, ефективністю нейтралізації негативних факторів і протидії їх впливу на всіх стадіях його діяльності.
О.А. Грунін	ЕБП- такий стан господарюючого суб'єкта, в якому він при найефективнішому використанні корпоративних ресурсів досягає запобігання послаблення або захисту від наявних небезпек та загроз або непередбачених обставин і, в основному, забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарчого ризику.
С.М. Ілляшенко	ЕБП як стан ефективного використання ресурсів підприємства та наявних ринкових можливостей, що дозволяє попереджати зовнішні та внутрішні загрози, та забезпечує життєздатність та стабільний розвиток на ринку відповідно до обраної місії.
І.І. Нагорна	ЕБП це такий стан збалансованої економічної системи внутрішнього середовища підприємства, що здатний адекватно реагувати на динаміку зовнішнього середовища.
Н.О. Подлужна	ЕБП є характеристикою системи, що самоорганізується і саморозвивається, - це стан, при якому економічні параметри дозволяють зберегти головні її властивості: рівновагу і стійкість при мінімізації загроз.
О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко	ЕБП – це такий стан корпоративних ресурсів і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам).
В.В. Шликов	ЕБП – стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних та потенційних джерел небезпеки або економічних загроз.
В.А. Забродський	ЕБП як кількісна та якісна характеристика властивостей фірми, яка відображає здатність «самовиживання» та розвиток в умовах виникнення зовнішньої та внутрішньої економічної безпеки.
С.М. Шкарлет	ЕБП є універсальною категорією, що відбиває захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на усіх рівнях. Базовим підґрунтям ЕБП є механізм забезпечення збалансованого та безупинного розвитку, що досягається за допомогою використання усіх видів ресурсів і підприємницьких можливостей, за якими гарантується найбільш ефективне їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного та соціального розвитку.
М.А. Бендіков	ЕБП- захищеність науково-технічного, технологічного, виробничого та кадрового потенціалу підприємства від прямих (активних) або непрямих (пасивних) загроз
М.В. Фоміна	ЕБП – це стан найбільш ефективного використання ресурсів з метою ліквідації загроз, забезпечення ефективного і стабільного функціонування підприємства в поточному та перспективному періодах.
А.О. Єпіфанов	ЕБП – здатність підприємства ефективно та стабільно здійснювати свою господарську діяльність шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних та контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання ресурсів підприємства та нівелювати вплив негативних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.
Т.Г. Васильців	ЕБП – взаємообумовлюється практично всіма показниками стану та ефективності діяльності підприємства, потребує виключно системного підходу до її вимірювання, а отже й обґрунтування її зв'язку та залежності від таких інтегральних економічних категорій, як конкурентоспроможність, потенціал, життєздатність, фінансова та ризикостійкість підприємства.

Складено за джерелами [1-12]

відносин між співвласниками підприємства; збільшення випадків невиконання договірних обов'язків контрагентів і збільшення заборгованостей по платежах; зниження фінансування заходів, спрямованих на забезпечення безпеки підприємства.

Відтак, сучасні підприємства стикаються з проблемою створення і використання системи забезпечення економічної безпеки. Підтвердженням великої актуальності зазначеної проблеми служить і той факт, що на багатьох вітчизняних підприємствах немає ефективно функціонуючої економічної безпеки. Також особливості національних ринкових відносин утримують в собі безліч небезпек для сумлінного підприємця, якому доводиться постійно діяти в умовах підвищеного ризику. У зв'язку із цим в умовах не завжди цивілізованих конкурентних відносин, недосконалість чинного законодавства, свавілля фіскальних органів необхідно передбачити ще на стадії створення підприємства заходи забезпечення економічної безпеки підприємства, що дадуть змогу запобігти або мінімізувати негативний вплив зовнішніх і внутрішніх загроз, а також їх шкідливі наслідки [1-2].

Так, економічна безпека є універсальною категорією, яка відображає захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях, починаючи з держави і закінчуючи кожним її громадянином. Економічна безпека підприємства (далі – ЕБП) – це містке, комплексне поняття. У загальному вигляді її можна визначити як відсутність різного роду небезпек і загроз, або наявність можливостей щодо їх попередження, захисту своїх інтересів та недопущення втрат нижче критичної межі. ЕБП – це захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватися до наявних умов, що позначаються негативно на його діяльності [4-5].

Аналіз наукових джерел засвідчив, що серед вчених та фахівців, які приділяють увагу вирішенню проблеми ЕБП, відсутня спільна точка зору щодо суті основних понять. Зазначене спонукало до накопичення матеріалу, його узагальнення та виділення основних підходів до сутності економічної безпеки підприємства, що дозволить виділити ключові параметри, які нині актуальні для вітчизняних теоретичних досліджень та практики (табл. 1).

Дослідивши визначення різних авторів, можна прийти до висновку, що ЕБП відбиває такі його характеристики, як незалежність, стійкість, захищеність, здатність опиратися різноманітним загрозам, що заважають його нормальному функціонуванню, але, насамперед, це той рівень розвитку, на якому опинилося підприємство в результаті підтримуючих заходів та активних дій. Під ЕБП варто розуміти такий рівень його розвитку, який забезпечує його недосяжність для внутрішніх та зовнішніх

загроз та здатність нормально функціонувати в умовах конкурентної боротьби.

Таким чином, можна визначити ЕБП як економічну категорію, що відображає можливість підприємства найбільш ефективно організувати свою діяльність з мінімальними втратами, максимально використовуючи власний потенціал, на основі застосування системи сучасних інструментів діагностики, комплексної оцінки діяльності та своєчасного виявлення різних негативних чинників на засадах системного підходу з метою протистояння зовнішнім і внутрішнім загрозам, у відповідності до обраної місії та поставлених цілей, шляхом взаємоузгодження інтересів його внутрішнього та зовнішнього середовища.

Відтак, головною метою ЕБП є забезпечення його стійкого і максимально ефективного функціонування в даний час і забезпечення високого потенціалу розвитку і зростання підприємства в майбутньому. Необхідність постійно підтримувати економічну безпеку, обумовлена об'єктивною наявністю для кожного підприємства завдань із забезпечення стабільності функціонування та досягнення головних цілей своєї діяльності. Рівень економічної безпеки залежить від того, наскільки ефективно керівництво підприємства уникає можливих загроз і усуває негативні наслідки окремих негативних елементів зовнішнього і внутрішнього середовища. Кожна з функціональних складових ЕБП має відображати специфіку реалізації заходів безпеки щодо окремих напрямів діяльності підприємства, його структурних підрозділів або ресурсів. Разом із тим у сукупності вони повинні гармонійно доповнювати одна одну, створюючи передумови для формування цілісної системи забезпечення ЕБП [6-8].

Проведене дослідження довело, що існує низка проблем забезпечення ефективної економічної безпеки підприємства, що підлягають першочерговому рішення, так варто згадати наступні: неповна або суперечлива визначеність з набором системи складових економічної безпеки підприємств; наявність значних ускладнень формалізованого опису динамічних властивостей підприємства з точки зору забезпечення його економічної безпеки, у взаємозв'язку дестабілізуючих факторів; наявні ускладнення з визначенням складу оціночних критеріїв складових економічної безпеки, а також їхньою градацією для різних рівнів безпеки; відсутні загально визначені методики комплексної оцінки рівня економічної безпеки підприємства, з урахуванням усіх її складових, що ускладнює її зведення в єдиний комплексний показник.

Джерелами негативних впливів на ЕБП можуть бути усвідомлені чи неусвідомлені дії окремих суб'єктів господарювання та збіг обставин об'єктивного характеру. Так, до зовнішніх загроз і дестабілізуючих чинників можна віднести протиправну діяльність кримінальних

структур, конкурентів, фірм і приватних осіб, які займаються промисловим шпигунством або шахрайством, неспроможних ділових партнерів, раніше звільнених за різні проступки працівників підприємства, а також правопорушення з боку корумпованих елементів з числа представників контролюючих та правоохоронних органів [9; 11].

До внутрішніх загроз і дестабілізуючих чинників відносяться дії або бездіяльності, у тому числі умисні і ненавмисні, співробітників підприємства, що суперечать інтересам його комерційної діяльності, наслідком яких може бути нанесення економічного збитку компанії, витік або втрата інформаційних ресурсів, у тому числі відомостей, складових комерційної таємниці та/або конфіденційної інформації, підризу ділового іміджу в бізнес-колах, виникнення проблем у взаєминах з реальними і потенційними партнерами, конфліктних ситуацій з представниками кримінального середовища, конкурентами, контролюючими та правоохоронними органами, виробничий травматизм або загибель персоналу.

Забезпечення безпеки не може бути одnorазовим актом, бо це безперервний процес, що полягає в пошуку, обґрунтування і реалізації найбільш раціональних методів, способів і прийомів забезпечення безпеки, своєчасному виявленні потенційних загроз безпеки. Безпека може бути забезпечена лише при комплексному використанні всього арсеналу сил і засобів захисту, а також розуміння важливості питань забезпечення безпеки у всіх структурних підрозділах об'єкта. Найбільший ефект досягається тоді, коли всі використовувані засоби, методи і заходи об'єднуються в єдиний цілісний механізм – комплексну систему безпеки, необхідним елементом якої є підготовка персоналу і дотримання ним усіх установлених правил щодо забезпечення безпеки.

Таким чином, система економічної безпеки підприємства (далі – СЕБП) – це комплекс організаційно-управлінських, режимних, технічних, профілактичних і пропагандистських заходів, спрямованих на якісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Формування системи безпеки підприємства та організація її успішного функціонування мають спиратися на методологічні основи наукової теорії безпеки. У результаті цього мають бути з'ясовані цілі СЕБП: що необхідно виконати, чого необхідно досягти; які задачі необхідно вирішити для досягнення поставлених цілей; які основні функції системи безпеки підприємства; окреслено коло діяльності цієї системи [3, с. 13].

З урахуванням викладеного, можна зробити висновок про те, що СЕБП тільки тоді буде ефективною, коли весь персонал зрозуміє важливість забезпечення безпеки і свідомо стане виконувати всі встановлені зазначеною систе-

мою вимоги, внаслідок проведення безперервної виховної та профілактичної роботи з працівниками підприємства, їх навчання та спеціальної підготовки з питань чинного законодавства та різних аспектів економічної безпеки. СЕБП має стати фундаментом формування корпоративної культури підприємства.

Основний зміст СЕБП полягає в тому, що вона повинна носити випереджувальний характер, а основними критеріями оцінки її надійності та ефективності є: забезпечення стабільної роботи підприємства, збереження і примноження фінансів і матеріальних цінностей; попередження кризових ситуацій, у тому числі різних надзвичайних подій, пов'язаних з діяльністю «зовнішніх» і «внутрішніх» недоброзичливців.

СЕБП повинна ґрунтуватися на концепції, що охоплює мету, завдання, об'єкти, суб'єкти та інші складові економічної безпеки підприємства. Основною метою СЕБП є розробка та впровадження заходів щодо ефективного використання копропативних ресурсів підприємства, його можливостей, потенціалу, реалізація інтересів, попередження та захисту від загроз зовнішнього та внутрішнього середовища [10, с. 218].

Основними завданнями ефективною СЕБП повинно бути: забезпечення фінансової стійкості та незалежності підприємства; забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу підприємства; досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної організаційної структури управління підприємством; досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу; мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища; якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства; забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства; ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів [10-12].

Отже, зрозуміло, що для ефективною СЕБП необхідно сформулювати алгоритм його побудови, що включає в себе такі етапи:

1. Вивчення специфіки бізнесу підприємства, займаного їм сегмента на ринку, штатного розкладу, знайомство з персоналом компанії.

2. Аналіз зовнішніх і внутрішніх загроз економіці підприємства. Отримання інформації про можливі або ті, які раніше відбувалися, кризові ситуації, їх причини і результати розв'язання.

3. Проведення аудиту наявних, або раніше введених заходів по забезпеченню безпеки та аналіз їх відповідності виявленим загрозам.

4. Моделювання новою СЕБП: план усунення виявлених в процесі аудиту зауважень; пропозиції щодо вдосконалення системи, розрахунок усіх видів необхідних додаткових ресурсів;

заплановані щомісячні витрати на забезпечення функціонування системи.

5. Ефективна СЕБП має включати такі функціональні складові (рис. 1):

- Фінансова складова спрямована на забезпечення фінансової стійкості підприємства, високих фінансових результатів діяльності, рентабельності, платоспроможності й ліквідності, прийняттого рівня дебіторсько-кредиторської заборгованості та недопущенні банкрутства [11].

- Кадрова складова передбачає захист персоналу та нейтралізація загроз пов'язаних із ним.

- Техніко-технологічна складова визначає можливі небезпеки для технологічного потенціалу та розробляє адекватні механізми з метою підсилення конкурентоспроможності підприємства.

- Ресурсна складова – полягає у нейтралізації можливих загроз стосовно забезпечення підприємства основними видами ресурсів (матеріальними).

- Інформаційна складова – спрямована на захист інформаційних каналів, збір інформації стосовно внутрішнього і зовнішнього середовища.

- Екологічна складова - дотримання чинних екологічних норм, мінімізація втрат від забруднення довкілля.

- Силова складова – передбачає фізичний захист майна та ресурсів в т.ч. працівників.

- Політико-правова складова – спрямована на захист правових інтересів підприємства та гнучкість управлінських рішень відповідно до умов політико-правового середовища, що склалися.

- Інноваційно-інтелектуальна складова націлена на збереження і розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, тобто сукупність прав на інтелектуальну власність або на її використання. На відміну від кадрової складової в інноваційно-інтелектуальній носієм інтелектуального капіталу може виступати не тільки

людина, а й інші носії нематеріальних активів. Інтересами інноваційно-інтелектуальної складової виступають отримання статусу науково-виробничого підприємства, підвищення рівня винахідницької та раціоналізаторської активності, отримання грантів, оперативне впровадження отриманих наукових результатів тощо.

- Інтрефейсна складова - характеризує надійність взаємодії з економічними контрагентами: постачальниками, торговими і збутовими посередниками, інвесторами, споживачами.

- Маркетингова складова включає ринкові інтереси: збільшення та розширення попиту та обсягів продаж відповідно; прискорення обіговості оборотних активів, вдосконалення після продажного сервісу; активізація рекламної діяльності.

- Соціальна складова – підвищення ефективності діяльності всіх категорій персоналу. Високий рівень цієї функціональної складової соціально-економічної безпеки підприємства визначають показники зниження плинності кадрів, удосконалення системи мотивації, підвищення освітньо-професійного рівня працівників, створення єдиної корпоративної культури, підвищення рівня соціальної відповідальності тощо.

6. Побудова СЕБП має здійснюватися на основі дотримання принципів: законності; прав і свобод громадян; централізованого управління; компетентності; конфіденційності; розумної достатності, відповідності зовнішнім і внутрішнім загрозам безпеці; комплексного використання сил і засобів; самостійності і відповідальності за забезпечення безпеки; передової матеріально-технічної оснащеності; корпоративної етики; координації та взаємодії з органами влади і управління [7, с. 2].

7. Затвердження керівником підприємства моделі нової СЕБП і бюджету на її підтримку.

8. Постійний контроль СЕБП, вдосконалення та управління у зв'язку з: змінами в чинному законодавстві держави; розвитком компанії і обранням нею нових напрямків господарської

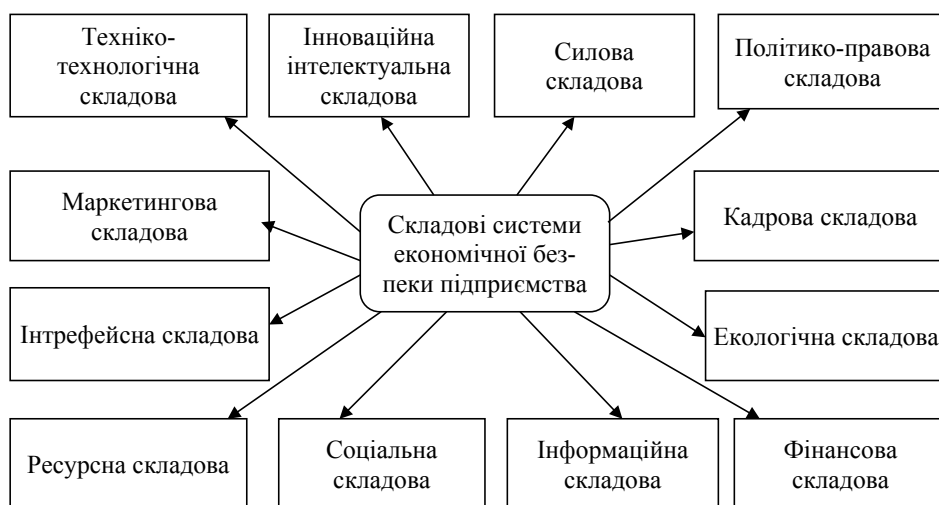

Рис. 1. Функціональні складові системи економічної безпеки підприємства

діяльності; збільшенням кількості персоналу, змінами в штатному розкладі фірми; зміною переліку відомостей, що становлять комерційну таємницю та конфіденційну інформацію підприємства; необхідністю вдосконалення телефонної та комп'ютерної мереж компанії; винаходом недоброзичливцями нових технологій промислового шпигунства і шахрайства; появою на ринку недобросовісних конкурентів та зміною форм і методів їх протиправної діяльності; станом криміногенної обстановки в регіоні.

Варто зазначити, що в період економічної кризи побудова СЕБП має такі особливості: визначення напрямків роботи, виконання якої треба залишити за співробітниками підприємства і напрямів роботи, яку можна віддати на аутсорсинг; реорганізація СЕБП виходячи із зниження обсягу завдань, у зв'язку з передачею частини функцій на аутсорсинг; внесення змін в концепцію забезпечення безпеки компанії або створення нової концепції виходячи з особливостей забезпечення безпеки компанії в період проведення антикризових заходів; залучення СЕБП до проведення антикризових заходів у компанії; проведення активних заходів з звільненими співробітниками з метою недопущення нанесення ними шкоди інтересам компанії після звільнення; збільшення кількості проведених заходів з попередження і розкриття фактів крадіжок, шахрайства та інших протиправних дій; посилення інформаційно-аналітичної роботи, спрямованої на обчислення ненадійних партнерів і контрагентів; збільшення кількості заходів, спрямованих на стягнення дебіторської заборгованості.

Висновки. Таким чином, забезпечення СЕБП не є прерогативою виключно якогось одного відділу, служби або групи осіб. Вона повинна підтримуватися всієї внутрішньої структурою підприємства, починаючи від керівництва і закінчуючи рядовими працівниками, усіма ланками і структурами об'єкта. СЕБП є індивідуальною для кожного підприємства та її дієвість залежить від обсягу матеріально-технічних і фінансових ресурсів, виділених керівниками підприємства, від розуміння кожним з працівників важливості гарантування безпеки бізнесу, від чинної в державі законодавчої бази, а також від досвіду роботи керівника служби безпеки. Надійна СЕБП можлива лише за комплексного і системного підходу до її організації, що надасть можливість оцінити перспективи зростання підприємства, розробити тактику і стратегію його розвитку, зменшити наслідки фінансових криз і негативного впливу нових загроз та небезпек у складних умовах господарювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бурда І.Я. Економічна безпека підприємства та місце в ній кадрової безпеки // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – 2011. – № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=743>.
2. Філіппова С.В. Аналітичні інструменти системи економічної безпеки суб'єктів господарювання : монографія / С.В. Філіппова, С.А. Нізяєва – Донецьк : Вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2012. – 179 с.
3. Захарченко В.И. Экономическая безопасность бизнеса / В.И. Захарченко, Н.Н. Меркулов, Н.В. Халикян. – О. : Наука и техника, 2009. – 176 с.
4. Нікітіна А.В. Удосконалення сучасного методичного інструментарію оцінювання економічної безпеки підприємств / А.В. Нікітіна // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2012. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2012/v1/1-2012-23.pdf>.
5. Гапак Н.М. Економічна безпека підприємства: сутність, зміст та основи оцінки / Н.М. Гапак // Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Економіка / ред. кол.: В.П. Мікловда, М.І. Пітюлич, Н.М. Гапак та ін. – Ужгород : УжНУ, 2013. – Вип. 3(40). – С. 62-65.
6. Гришко Н.Є. Економічна безпека підприємства: сутність, функціональні складові / Н.Є. Гришко // Сборник научных трудов «Вестник НТУ «ХПИ»: Технічний прогрес та ефективність виробництва. № 36. – Вестник НТУ «ХПИ», 2009. – С. 161-169.
7. Троц І.В. Забезпечення економічної безпеки на підприємстві з метою попередження банкрутства / І.В. Троц // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2012. – № 1(59). – С. 223-227.
8. Куделя Л.В. Формування концепції забезпечення економічної безпеки підприємств / Л.В. Куделя // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Випуск 5. Частина 2. – С. 125-128.
9. Антонюк П.П. Ключові аспекти дослідження соціальної безпеки промислових підприємств / П.П. Антонюк, Н.С. Купчинська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2013. – № 3, т. 1. – С. 130-134.
10. Міщенко С.П. Концептуальні основи забезпечення економічної безпеки підприємства / С.П. Міщенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 37. – С. 215-220.
11. Васильців Т.Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення : монографія / Т.Г. Васильців, Волошин В.І., Бойкевич О.Р. [за ред. Т.Г. Васильціва]. – Львів : Ліга-Прес, 2012. – 386 с.
12. Сороківська О.А. Особливості формування теоретичних засад економічної безпеки підприємств малого бізнесу / О.А. Сороківська // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Випуск 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/101.pdf>.